

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Toetreding Turkije

Schellingerhout, R.

Citation

Schellingerhout, R. (1999). Toetreding Turkije. *Bestuurskundige Berichten*, 14(2), 19-22. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3234229>

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3234229>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

schat worden. Het uiteindelijke klimaatbeleid wordt in feite gemaakt door een kleine groep deskundigen binnen de overheid en de wetenschap.

Problemen

Brazilië heeft tot uiterlijk 5 augustus 1999 de tijd om de *National Communication* bij het secretariaat van de UNFCCC in te leveren, dan is namelijk de termijn van drie jaar verstreken nadat Brazilië financiële steun heeft ontvangen voor het verrichten van de *National Inventory*. Het ziet er naar uit dat Brazilië de *National Communication* niet voor deze datum zal hebben opgesteld. Dit terwijl Nederland reeds een tweede heeft opgesteld. Het opstellen van de *National Communication* levert voor Brazilië een groot aantal problemen op. Hiervoor zijn verschillende redenen.

In het algemeen is de Braziliaanse bevolking zich niet bewust van het klimaatveranderingsprobleem en de Conventie. Dit komt voornamelijk doordat het probleem een erg gecompliceerd en technisch probleem is. De Braziliaanse overheid heeft hier geprobeerd verandering in te brengen door het maken van een internetsite met informatie over het klimaatveranderingsprobleem en de manier waarop Brazilië hier mee omgaat. Het klimaatveranderingsprobleem heeft, in tegenstelling tot sociale en economische problemen, zoals bestrijding van de armoede en verbetering van de gezondheidszorg, echter geen prioriteit in een ontwikkelingsland als Brazilië. Dit blijkt wel uit de Braziliaanse begroting waarin geen budget is voor het opstellen van de *National Communication*.

Veel landen, waaronder Brazilië, hebben te maken met specifieke condities, waardoor de methodologie, zoals die is vastgesteld door het IPCC om de emissie van broeikasgassen te meten, voor sommige delen van de *National Inventory* niet bruikbaar is. Bijvoorbeeld het geval van de branden in de Braziliaanse savanne waardoor CO₂ wordt geëmitteerd. Het is moeilijk om vast te stellen in hoeverre deze branden natuurlijk zijn en in hoeverre ze het gevolg zijn van menselijk handelen. De enorme omvang van Brazilië zorgt eveneens voor problemen. Het in kaart brengen met behulp van satellieten is een mogelijkheid, maar hier zijn hoge kosten aan verbonden. In het geval van het Amazonegebied is hiervan gebruik gemaakt.

Van belang is tot slot dat Brazilië niet veel emissies uitstoot. Zestig procent van de energiematrix bestaat namelijk uit hergebruikte bronnen en meer dan 95 procent van de Braziliaanse elektriciteit wordt gegenereerd door hydro-elektriciteit centrales. De prioriteit die aan het vormen van klimaatbeleid wordt gegeven en het opstellen van de *National Communication* is daardoor laag.

Het Braziliaanse klimaatbeleid

De vraag is of er sprake is van een Braziliaanse klimaatbeleid. Brazilië heeft een schone energiematrix en heeft verschillende programma's gericht op het besparen van energie en het stimuleren van schone energie, zoals PROALCOOL en PROCEL. Deze programma's zijn niet in de eerste plaats gericht op het terugdringen van emissies in het kader van het klimaatveranderingsprobleem, maar veel meer op kostenbesparing voor de private sector. Dit geldt ook voor de ontbossingsproblematiek. Ontbossing wordt middels programma's als het *Pilot Programme* van de G7 geprobeerd tegen te gaan. Echter, vooral om de biodiversiteit van het Amazonegebied te behouden. Zowel binnen het energiebeleid als het milieubeleid wordt wel getracht CO₂ en andere emissies terug te dringen. Ook bij het gebruik van land, afvalverwerking en landbouw wordt het klimaatveranderingsprobleem steeds meer in ogenschouw genomen. Er is in Brazilië echter (nog) geen sprake van een specifiek beleid gericht op de aanpak van het klimaatveranderingsprobleem.

Toch behoort Brazilië wel tot de grootste producenten van de wereld in sectoren die betrokken zijn bij het emitteren van broeikasgassen en vooral de emissies die ontstaan door de ontbossing van het Amazonegebied dragen voor een belangrijk deel bij aan de totale emissie van broeikasgassen. Ontwikkelingslanden als Brazilië zijn echter niet bereid mee te werken aan het terugdringen van de mondiale emissies ten koste van hun economische ontwikkeling, als de industrielanden hun verplichtingen niet nakomen en hun emissies niet reduceren, zoals op dit moment het geval is. Pas wanneer de industrielanden de leiding nemen in de mondiale reductie van broeikasgassen, zal Brazilië bereid zijn nationaal klimaatbeleid te vormen

en te implementeren.

Martijn Groenleer is student bestuurskunde in Leiden en ICR-onderzoeker naar het klimaatbeleid in Brazilië in opdracht van het Ministerie van VROM, het Ministerie van Buitenlandse Zaken en de Nederlandse Ambassade in Brazilië

Geraadpleegde literatuur

- Gupta, Y., *The climate change convention and developing countries: from conflict to consensus?*, Proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam, 1997

Toetreding Turkije

Ruben Schellingerhout

Er is de laatste tijd weer veel, negatief bericht over Turkije. Begrip voor de acties van Turkije ontbreekt veelal. Voor de meeste mensen is Turkije nog steeds een gesloten boek. Men is niet zo goed op de hoogte van de geschiedenis van het land en de problemen die er spelen. Men wordt hierdoor steeds weer verrast door ontwikkelingen in de relatie met Turkije. Zo speelt de toetreding van Turkije tot de Europese Unie al sinds de jaren zestig en vormt het nog steeds een probleem.

De relatie tussen Turkije en West-Europa wordt gekenmerkt door dubbelzinnigheid. Enkele recente problemen waarin deze dubbelzinnigheid tot uitdrukking kwam zijn de toetreding van Turkije tot de EU en de arrestatie van PKK-leider Ocalan. Vorig jaar stond het probleem van de toetreding van Turkije tot de Europese Unie weer bovenaan de agenda. Enerzijds ziet de EU Turkije als belangrijke factor in de Midden-Oostenpolitiek waarin zij een stabiliserende en controlerende rol kan spelen. Op grond van deze overweging zou de toetreding van Turkije tot de EU zeer wenselijk zijn. Door Turkije lid te maken van de EU zou men haar immers steviger in Europa verankeren en zo als Europa/EU ook vaste(re) voet krijgen in het Midden-Oosten. Op dit moment is Turkije al lid van

- Kolk, A., *Forests in International Environmental Politics. International Organisations, NGO's and the Brazilian Amazon*, Proefschrift Universiteit van Amsterdam, 1996
- Ministry of Science and Technology, internet, <http://www.mct.gov.br/gabin/cpmg/climate/programa/ingl/homeclim.html>, geraadpleegd: januari 1999
- United Nations Framework Convention on Climate Change, internet, <http://www.unfccc.de>, geraadpleegd: september 1998

de NAVO en de Raad van Europa en in 1963 heeft ze al een associatieverdrag gesloten met de EU. In 1996 is er bovendien een douane-unie gesloten met de EU.

Anderzijds wordt het als probleem gezien dat Turkije bepaalde mensenrechten niet respecteert die binnen Europa algemeen aanvaard zijn. Bovendien ervaren sommige mensen het als problematisch dat Turkse cultuur op punten sterk van de Europese (christelijke) cultuur afwijkt. Dit wordt als een barriere gezien voor de toetreding van Turkije. Een ander punt wat onlangs speelde was de arrestatie van Abdullah Ocalan. Zijn arrestatie zorgde ervoor dat de strijd om autonomie van "de" Koerden weer even hoog op de agenda stond of in ieder geval volop in de belangstelling

...fond. In de officiële reacties naar aanleiding van de arrestatie overheerst de opvatting dat de PKK een terroristische organisatie is en de arrestatie van Ocalan daarom gerechtvaardigd (hoewel er wel kanttekeningen werden geplaatst bij de wijze waarop deze was overlopen). Anderzijds erkende men wel het streven van het Koerdische volk naar (meer) autonomie en niet kritiek horen op de wijze waarop Turkije omging met dit vraagstuk. In dit artikel zal kort de geschiedenis van Turkije uiteengezet worden en de relatie met de Europese Unie op het punt van de toetreding van Turkije tot de Unie worden weergegeven.

Geschiedenis

Kennis van de geschiedenis van Turkije biedt meer inzicht in de moeizame verhoudingen tussen Turkije en het Westen. Een groot deel van de problemen is niet van recente aard en is terug te vinden in de ge-

schiedenis van Turkije. Deze geschiedenis wordt gekenmerkt door een schizofrene verhouding met het westen. Het moderne Turkije komt voort uit het Osmaanse rijk wat in de zestiende en zeventiende eeuw tot grote bloei kwam. Op het hoogtepunt van haar macht strekte het Rijk zich uit vanaf de Afrikaanse Noordkust bij Algerije tot aan Joegoslavië in Europa en omvatte het huidige Griekenland, Albanië en delen van Bulgarije. Vanaf het midden van de vorige eeuw kwam hier verandering in. Het rijk was over zijn culturele en militaire hoogtepunt heen. Verschillende volkeren maakten zich, vaak met behulp van Europese grootmachten los van het rijk. Vanaf de achttiende en negentiende eeuw was het Osmaanse rijk al overvleugeld door de westerse landen die al geïndustrialiseerd waren. Tijdens de Eerste Wereldoorlog sloot het Osmaanse rijk zich aan bij het Duitse rijk. Deze stap werd genomen door een nieuwe groep bestuur-

Illustratie: René Leisink

ders, de "Jong-Turken" die het idee van een sterke, nationalistische, exclusief Turkse staat voorstonden. Door middel van het bondgenootschap met het Duitse rijk poogden zij dit ideaal te verwezenlijken. Deze strategie mislukte echter jammerlijk. De oorlog betekende het einde van het Osmaanse rijk. In het verdrag van Sevres werd bepaald dat het Osmaanse rijk zou worden opgedeeld in een aantal gebieden. In het noorden zou een Armeense staat moeten ontstaan en een Koerdische staat in het zuiden. Een groot deel van Turkije kwam onder bestuur van de geallieerden te staan. Vanaf het sluiten van het verdrag was er ontevredenheid onder delen van de bevolking. Met name de buitenlandse overheersing zette kwaad bloed. Een van de personen die vorm gaf aan deze onvrede was Mustafa Kemal, een officier in het Ottomaanse leger. Hij was ook betrokken geweest bij de groep die aansluiting bij Duitsland had gezocht om zo een Turkse staat te realiseren. Kemal weigerde om na het sluiten van het vredesverdrag de wapens neer te leggen en bleef doorvechten. Zijn eerste succes was de onderwerping van de Armeense staat. Dit gebeurde nog in 1920. Daarna slaagde hij erin om een Grieks leger te verslaan wat tot doel had hem uit te schakelen. Mede naar aanleiding van deze ontwikkelingen trokken Italië en Frankrijk zich terug uit Turkije en droegen het bewind over hun mandaatsgebieden over aan Kemal. In 1922 verslaat Kemal ook de Grieken definitief en dwingt hij de sultan die tot dan toe formeel nog aan het hoofd van het rijk stond het land te verlaten. Op 1 november 1922 wordt de Turkse republiek uitgeroepen. Na deze omwenteling kwam er een nieuwe vredesconferentie tussen de geallieerden en de nieuwe machthebbers. Deze conferentie leidde tot het Verdrag van Lausanne van 24 juli 1923 waarin Turkije als soevereine staat werd erkend. In dit Verdrag werd geen melding meer gemaakt van een Armeense of Koerdische staat. Bijna vanaf het ontstaan van de Turkse republiek was er sprake van een eenpartijstaat. De enige partij was de door Kemal opgerichte Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), de Republikeinse Volkspartij. Tijdens de Tweede Wereldoorlog bleef Turkije vrijwel tot het einde neutraal. Na de Tweede Wereldoorlog werd het eenpartijstelsel opgeheven. De eerste verkiezingen in 1946 werden wel gewonnen door de CHP. De verkiezingen van 1950 en 1954 werden gewonnen door de Demokrati Parti. Na de verkiezingen

van 1954 begon de Demokrati Parti opposenten op onrechtmatige wijze uit te schakelen. Er ontstonden ernstige onlusten. Hierop besloot een aantal legerofficieren in te grijpen. Op 27 mei 1960 grepen zij de macht. Al in 1961 stonden zij de macht weer af na algemene verkiezingen. In 1971 greep het leger wederom de macht toen sociale onrust weer de kop opstak. Het parlement werd echter niet ontbonden. In 1973 werd door het parlement een nieuwe president gekozen waarna het leger zich weer terugtrok. Na een felle opleving van het geweld in 1980 greep het leger in september van dat jaar voor een derde maal de macht. In november 1983 werden weer algemene verkiezingen gehouden. Na het overdragen van de macht behield het leger dit keer grote invloed via de Nationale Veiligheidsraad welk orgaan tijdens het militaire bewind het hoogste bestuursorgaan was. In 1997 nog moest de regering Erbakan onder druk van het leger aftreden en in 1998 werd zijn partij verboden door het Constitutionele Hof. Het leger heeft dus altijd een belangrijke rol gespeeld in de Turkse republiek en vormt ook nu nog een niet te onderschatten machtsfactor.

Toetreding

Het is de vraag of voor het leger toetreding van Turkije tot de EU voordelig is. Binnen de huidige constellatie van de EU strekt een grote invloed van het leger op het landsbestuur niet bepaald tot aanbeveling. Dit bleek ondermeer uit de negatieve reacties vanuit de EU (lidstaten) op de "zachte" coup van 1997 waarbij het leger Erbakan dwong af te treden. Zolang als het leger grote invloed blijft behouden op het landsbestuur lijkt een oplossing voor het Koerdische vraagstuk ook ver weg. Vanaf de totstandkoming van de Turkse republiek is iedere poging tot verwerving van autonomie van de Koerden met harde hand onderdrukt. Het leger heeft zich steeds op het standpunt gesteld dat het Koerdische streven naar onafhankelijkheid staatsondermijnd is. Activiteiten die gericht zijn op realisering van dit streven of uitdrukking geven aan het Koerdische nationale zelfbewustzijn waaronder culturele en onderwijskundige activiteiten zijn verboden. De mensenrechtenschendingen die de oorlog tegen de Koerden met zich meebrengt dragen ook niet bij aan een positief beeld van Turkije. Ten

Sleutelfiguren

Door Mark Rutgers

Sleutelfiguren – Hugo de Groot (1583 –1645)

Jazeker, Hugo de Groot is degene die in een boekenkist ontsnapte. De Groot is, evenals bijvoorbeeld Filips van Leiden, geen 'bestuurskundige', maar wel een denker die een grote invloed heeft op hedendaagse normatieve grondslagen in het denken over (internationale) bestuurlijke vraagstukken en verdient dan ook een plaats in de geschiedenis van de bestuurskunde.

Hugo de Groot of Grotius werd op 10 mei 1583 geboren te Delft. Als 'wetenschappelijk wonderkind' schreef hij vanaf zijn achtste Latijnse gedichten. Op zijn elfde ging hij aan de Universiteit te Leiden studeren bij de befaamde filoloog J.C. Scaliger. Op zijn veertiende studeerde Hugo 'cum laude' af. Een jaar later vergezelde hij de raadspensionaris Oldenbarnevelt op een diplomatieke missie naar Hendrik IV van Frankrijk. Tijdens een bezoek aan Orleans kreeg hij een eredoctoraat in het recht. Hij bleef nog een jaar in Frankrijk in hofkringen verkeren, om zich in 1599 als advocaat te vestigen te Den Haag. Bekendheid en goede familiecontacten resulteren in 1603 tot de benoeming als officiële geschiedschrijver van de Verenigde Provinciën, in 1607 tot advocaat-fiscaal bij het Hof van Holland en in 1613 tot groot pensionaris van Rotterdam. Deze laatste functie bracht hem regelmatig in de Hollandse Statenvergaderingen. De Groot werkt daar nauw samen met de raadspensionaris Oldenbarnevelt die hem ook aanspoort tot het schrijven van verdedigingen voor de Remonstranten. Hij steunt aldus Oldenbarnevelt tegen prins Maurits en bepleit het recht van de Staten in te grijpen in kerkelijke zaken. De twist wordt gewonnen door Maurits, waarna Hugo als Oldenbarneveldt's rechterhand wordt gearresteerd en tot levenslang veroordeeld (1619). Als gunst mogen zijn vrouw en kinderen zich bij hem voegen in Slot Loevestein. Op 22 maart 1621 vindt de beroemde ontsnapping in de boekenkist plaats. Hij vlucht naar Frankrijk, waar hij met open armen wordt ontvangen door geleerden en politic. Hij krijgt zelfs een jaargeld van Koning Lodewijk XIII.

Na Maurits' dood in 1625 probeert De Groot terug te keren naar Nederland. In 1631 gaat hij naar Amsterdam. Hij weigert echter een gratieverzoek in te dienen, waardoor hij in 1632 naar Hamburg moet vluchten. De laatste tien jaar van zijn leven was Hugo ambassadeur voor Zweden te Frankrijk. Op terugreis uit Zweden leidt hij schipbreuk en spoelt aan bij Rostock. Twee dagen later verlijdt hij (28 augustus 1655). De Groot is begraven in de Nieuwe kerk te Delft.

Hugo de Groot is een humanist in de traditie van Erasmus. Hij is als wetenschapper bezig met sociale-filosofie, politicologie en het recht. Maar hij schreef ook treurspelen (zelfs door Vondel vertaald), gedichten, en theologische verhandelingen. Als 'historicus' schreef hij een (grotendeels fictieve) geschiedenis van de Bataafse republiek. Hugo's beroemdste geschriften zijn de juridische: 'Mare Liberum' (1609), zijn hoofdwerk 'De Jure Belli ac Pacis' (1620-25), en de 'Inleyding tot de Hollandse Rechtsgeleerdtheyd.' (1627), nog steeds belangrijk voor het geldend recht in Zuid-Afrika.

aan zien van de toetreding van Turkije tot de EU spelen naast het probleem van de grote invloed van het leger en de aanpak van het Koerdische vraagstuk nog twee facetten een rol. Door verschillende politici is te kennen gegeven dat zij toetreding van Turkije tot de EU niet wenselijk en zelfs onacceptabel achten. Uitspraken in deze trend zijn onder andere gedaan door Wilfried Martens in zijn hoedanigheid van voorzitter van de christen-democratische Europese Volkspartij, de op een na grootste partij in het Europese Parlement, en door Frits Bolkestein toen hij nog fractievoorzitter van de VVD was. Deze opvatting wordt onder andere ingegeven door de constatering dat Turkije een andere culturele achtergrond heeft dan de lidstaten van de EU. Turkije heeft huns inziens geen deel gehad in het Westers ontwikkelingsproces. Hierdoor kan er niet gesproken worden van een gedeelde achtergrond welke juist een belangrijke bindende factor vormt binnen het proces van Europese integratie. Het feit dat Turkije overwegend islamitisch is en Europa christelijk vormt in dezen een extra reden om voorzichtigheid te betrachten op het gebied van toetreding. Daarnaast vormt het lage welvaartsniveau en het hoge werkloosheidscijfer van Turkije een deel van de verklaring voor de terughoudende opstelling van de EU ten aanzien van toetreding. Turkije kent een werkloosheidscijfer van meer dan tien procent. In de jaren vijftig is er sprake geweest van een intensieve mechanisering van de landbouw. Een groot deel van de bevolking is door de mechanisering werkloos geworden en vanaf het platteland naar de steden getrokken. De omschakeling van een grotendeels agrarische samenleving naar een industriële samenleving heeft in Turkije pas in de jaren tachtig vorm gekregen en is nog steeds niet volledig voltooid. Nog steeds werkt bijna de helft van de bevolking in de landbouw hoewel deze sector nog maar goed is voor vijftien procent van het bruto binnenlands product. Deze opbouw van de economische structuur heeft zeer nadelige gevolgen voor de inkomsten van Turkije. Het blijkt ook zeer moeilijk te zijn om hierin verandering te bren-

gen. De staatsgreep van 1980 vond deels plaats in verband met de grote economische malaise waarin het land zich bevond. Pas na de staatsgreep bleek het mogelijk om een IMF-hervormingsprogramma door te voeren. De vrees bestaat in de Unie dat er gezien de huidige situatie bij toetreding van Turkije tot de EU een grote stroom van werkzoekenden op gang zal komen naar de Europese Unie. Aangezien het merendeels ongeschoolde werknemers zijn is de kans groot dat zij ook in Europa niet in staat zullen zijn om werk te vinden en dus een grote belasting zullen vormen onder andere voor de sociale zekerheidsstelsels. Daarnaast zal Turkije aanspraak willen maken op de verschillende EU-fondsen terwijl er op dit moment al onenigheid is over de hoogte van de contributie van verschillende lidstaten. Gezien de oorsprong en de aard van deze problemen, die zowel op het institutionele als op het culturele vlak liggen is het niet waarschijnlijk dat hiervoor op korte termijn een oplossing gevonden kan worden zo dit al mogelijk is. De conclusie moet toch zijn dat toetreding voor Turkije voorlopig nog niet in het verschiet ligt.

Literatuur:

- J. Cammelbeeck, "Gordiaanse knoop vaster dan ooit", in Volkskrant van 16 december 1997.
- T. Sunier (1998), "Turkije. Mensen. Politiek. Economie. Cultuur". Uitgegeven door Koninklijk Instituut voor de Tropen, Amsterdam.
- Volkskrant, 5 maart 1997, "'Toetreding van Turkije tot EU is onacceptabel'".
- Volkskrant, 7 april 1997, "Uitlating Bolkestein over EU zonder Turkije grieft PvdA".

Verder te raadplegen literatuur over dit onderwerp:

- N. Pope en H. Pope (1999), "Turkey Unveiled-A History of Modern Turkey". The Overlook Press, import Penguin Nederland.